

Izvirni znanstveni članek (1.01)

Bogoslovni vestnik 75 (2015) 2, 221—231

UDK: 27-18

Besedilo prejeto: 06/2015; sprejeto: 07/2015

Bojan Žalec

Človekovo nesprejemanje temeljne resnice o sebi kot izvor njegovih psihopatologij, nasilja in nesočitnosti

Povzetek: Charles K. Bellinger je sodobni ameriški krščanski teolog, pronicljiv in prodoren mislec, poznavalec, izviren interpret oziroma razvijalec dognanj Sørensa Kierkegaarda, Erica Voegelina in Renéja Girarda. Avtor v članku predstavi Bellingerjevo pojasnitev izvora nevarnih, škodljivih, nasilnih in nesočitnih patoloških stanj in ravnanj, ki izvirajo iz motenj v treh neločljivo povezanih razsežnostih človekovega življenja: 1. navpična razsežnost: človek – Bog; 2. časovna tirnica (ne)razvoja človekovega sebstva (jaza); 3. vodoravna razsežnost: družbeno-socialna. Bellingerjeva izvajanja temeljijo na posebni teološki antropologiji, ki se opira tudi na Kierkegaardova dognanja; Bellinger jih razlaga in aplicira (na sodobne fenomene). Avtor na tej podlagi izvaja ugotovitev o povezanosti človekovega nesprejemanja temeljne resnice o samem sebi z njegovim nasilnim in nesočitnim ravnanjem.

Ključne besede: Bellinger, Kierkegaard, teološka antropologija, tri razsežnosti stvarnosti in človeškega življenja, zavračanje božjega klica k duhovni rasti oziroma da postanemo božja podoba, posamičnik, množica je neresnica, oblike blaznosti, nasilje in nesočitnost

Abstract: **Human Refusal to Accept Basic Truth About Self as Origin of Psychopathologies, Violence and Non-Compassion**

Charles K. Bellinger is a contemporary American theologian. A lucid and penetrative thinker and connoisseur, he is original at interpreting and advancing the findings of Søren Kierkegaard, Eric Voegelin and René Girard. This article presents Bellinger's account of dangerous, harmful and violent pathological states and actions that originate in disturbances in three inseparably linked dimensions of human life: first, the vertical dimension, which consists of the relationship between the human and God; second, the temporal trajectory of development or non-development of the human self (the "I"); third, the horizontal or societal dimension. Bellinger founds his claims upon special theological anthropology, which in turn is grounded on Kierkegaard's findings that Bellinger interprets and applies to modern and contemporary phenomena. This forms the basis for the author to establish the link between human refusal to accept the basic truth about self and the violent and non-compassionate character of

his actions.

Key words: Bellinger, Kierkegaard, theological anthropology, three dimensions of reality and human life, refusal of God's call to spiritual growth or becoming an image of God, single individual, crowd is untruth, forms of insanity, violence and non-compassion

1. Uvod

---

*»We would rather be ruined than changed
We would rather die in our dread
Than climb the cross of the moment
And let our illusions die.«¹
(Auden 2011, 105)*

Namen tega članka je, predstaviti del opusa pronicljivega in prodornega ameriškega misleca, krščanskega teologa Charlesa K. Bellingerja. S to predstavitvijo kažemo, kako temeljno pomembno in uporabno je delo Sørensa Kierkegaarda: lahko nam pomaga razumeti, da – in zakaj – korenin osrednjih problemov moderne in sodobnega sveta (kakor so nasilje in razne njegove oblike: totalitarizem, genocid, terorizem (»verski«), fundamentalizem, egocentrični individualizem itd.) ni mogoče razumeti brez upoštevanja teoloških in presežnih razsežnosti človeka, ali z drugimi besedami, teološke in presežne antropologije.² Vsi omenjeni fenomeni, za katere je med drugim značilno izredno pomanjkanje (vsakršnega) sočutja do »sovražnika«, do (D)drugega in do sočloveka, izvirajo iz neresnične podobe o Bogu, o stvarnosti in o nas samih, iz nesprejemanja božjega klica, da postanemo božja podoba oziroma podoba, ki nam jo je Bog namenil,³ in iz poskusov, da se pred božjim klicem skrijemo oziroma mu »uidemo«.⁴ To nesprejemanje pa pravzaprav

¹ V prostem prevodu se ti verzi glasijo: Raje bi bili uničeni kot spremenjeni. / Raje bi umrli v našem tretetu / kot preplezali križ trenutka / in pustili, da naše utvare umrejo

² Tukaj velja omeniti tudi druge sorodne (sodobne) mislece, ki se s Kierkegaardom strinjajo glede usodnosti neupoštevanja, nesprejemanja, zavračanja ali celo sovražnosti do presežnosti (človeka) in religije. Naj omenim samo nekatere najpomembnejše oziroma najbolj relevantne za temo tega članka: Eric Voegelin in njegova kritika »gnosticizma« (moderne) (2013; Žalec 2014a); papež Janez Pavel II. (Karol Wojtyła; 2005; Žalec 2014a); René Girard (2006; 2011; Bertonec 2011; Petkovšek 2011; 2013; 2014). Poleg Kierkegaarda sta pravno Girard, za njim pa Voegelin najpomembnejša sodobnejša misleca, iz katerih črpa Bellinger (2010; TS (za Bellinger 2015 v tem članku uporabljamo kratico TS)). Vsekakor pa moramo kot pomembnega Bellingerjevega predhodnika omeniti tudi slovitega pesnika Wystana Hughja Audna (1907–1973), na katerega je Kierkegaard odločilno vplival in ki je kar nekaj desetletij pred Bellingerjem razvil zelo podobne misli. To naše spoznanje je posledica poslušanja prispevka Martine Pavlíkove in Romana Králíka (Pavlíková in Králík) na letošnjem 5. simpoziju Miklavža Ocepka v Škocjanu na Krasu.

³ Za pojasnitev ključnega pomena postajanja božja podoba v kontekstu Kierkegaardovega razumevanja ljubezni in odnosa med prednostno in neprednostno ljubeznijo gl. Žalec 2014b.

⁴ »Kraj«, kamor se posamezniki poskušajo »skriti« pred božjim klicem, je množica v Kierkegaardovem pomenu besede (Žalec 2013).

pomeni zavračanje glavne resnice o nas samih, zavračanje tega, da postanemo to, kar v bistvu smo, da postanemo resnični posamičniki pred Bogom. Iz povedanega izhaja, da na temeljni ravni obstaja ključna povezava med človekovim nasilnim in nesočutnim ravnanjem na eni strani in nesprejemanjem temeljne resnice o samem sebi na drugi strani.

Namen članka je predstavitev Bellingerjeve razlage izvora človekovih deviantnih stanj, katerih posledica sta nasilje in (nesočutni) individualizem. Predstavljamo torej Bellingerja in ne Kierkegaarda.

Res pa je, da Bellinger v mnogočem izhaja iz Kierkegaarda in je njegova misel s Kierkegaardovo močno prepletena. Zato veliko tega, kar velja za Bellingerja, velja tudi za Kierkegaarda. Vendar pa je v tem članku Kierkegaard sam v drugem planu. Izjema je, v nekem določenem smislu, 6. razdelek, v katerem predstavljamo Bellingerjevo interpretacijo Kierkegaarda in njegovo zavrnitev Kierkegaardovih napačnih interpretacij. To interpretacijo in zavrnitev sprejemamo tudi sami. Bellingerjeva interpretacija Kierkegaarda po našem mnenju prispeva k razumevanju glavne Bellingerjeve poante, ki jo predstavljamo v tem članku: glavne probleme moderne in sedanjosti lahko interpretiramo kot psihopatološke motnje na treh razsežnostih človekovega življenja in (njegove) stvarnosti. Verski fundamentalizem (in iz njega izhajajoče nasilje (terorizem ipd.)) je motnja na navpični osi človek – Bog. Pomeni zanemarjanje preostalih dveh razsežnosti in izkrivljeno podobo Boga. Individualizem je zanemarjanje vodoravne in navpične osi in nesprejemanje klica Boga, da postanemo božja podoba. Deviacija na vodoravni (socialni) osi je množica, v Kierkegaardovem pomenu besede, ki je skvarjena oblika človeške socialnosti. Takšen pojem množice je po Bellingerju ključen za globlje razumevanje težav na družbeni ravni, kakor sta na primer totalitarni gibanji nacizma in stalinizma (Žalec 2013).

Pred časom so bile v *Bogoslovnem vestniku* že predstavljene nekatere Bellingerjeve zamisli, natančneje, njegova kierkegaardovska pojasnitev nacizma in stalinizma (Žalec 2013). V tem članku bomo dodali še košček k tej sliki, tokrat z malce splošnejšimi potezami kakor prejšnjikrat.

2. Bellingerjev pristop in opredelitev teološke antropologije

---

Bellingerjev pristop je vrsta teološke antropologije, ki se razume kot izkustveno usmerjena interpretacija opazljivih osebnostnih tipov (TS, lok. 2048–2054) Bistvo tega pristopa je uporaba teoloških idej za razlago, ali bolje: za interpretacijo opazljivega človeškega vedenja. Bellinger meni, da se teološka antropologija, pa tudi teološka psihologija in politologija lahko kosajo s sekularnim družboslovjem in kulturologijo in s humanistiko in da je teološka antropologija, ki je briljantno opri-merjena v delih Kierkegaarda, Voegelina in Girarda, izredno pomembna, saj je ključnega pomena za pravilno razumevanje človeškega vedenja oziroma ravnanja in za to nalogo tudi bolj primerna kakor njene sekularne alternative. Še več. Po

Bellingerju teološka znanost – zanjo se zavzema – ni bolj uspešna samo pri razlagi človeškega vedenja, ampak tudi pri kazanju človeštvu prave etične poti življenja. Razlog za to je: teološka antropologija izlušči bistveni ustroj človeškega položaja.

3. Tri razsežnosti stvarnosti, kakor jo doživlja človek

Bellinger, opiraje se na Kierkegaarda in navdahnjen z njegovimi dognanji, razlikuje tri razsežnosti človeškega bivanja.

1. navpična os: Bog in narava;
2. vodoravna os: socialno-družbeno bivanje;
3. časovna tirnica posameznega sebstva (jaza).

Te razsežnosti nam pomenijo temelj za razumevanje treh temeljnih mislecev, ki so nam dali »orodje« za razumevanje (podlag) človeškega nasilja: Kierkegaarda, Voegelina in Girarda.

4. Tipi osebnosti in štirje viri vednosti

4.1 Trije deviantni tipi osebnosti

Že na začetku svoje knjige *Trinitarično sebstvo* (TS) Bellinger bralcu omogoči, da dobi prvo orisno predstavo njegovega glavnega argumenta, s tem da navede tri deviantne tipe osebnosti: fundamentalist, individualist in revolucionar.

Fundamentalisti poudarjajo (samo) navpično os in poskušajo živeti v »žepu Boga«. Egocentrični individualisti se osredotočajo na sebstvo. Revolucionarji (kakor je bil Karl Marx) upoštevajo družbeno raven, vendar pa zanemarjajo preostali dimenziji. Vsi ti pogledi poenostavljajo pravilno pot, kako živeti v kompleksnem svetu. Nasprotno pa Bellinger meni, da je naša naloga, živeti v središču, v presečišču vseh treh razsežnosti in v odprtosti do kompleksnosti, h kateri nas Bog kliče, naj bomo udeleženi v njej.⁵

4.2 Štirje osebnostni (psihološki) tipi

Bellinger razlikuje štiri osebnostne tipe z vidika zgoraj že večkrat omenjenih treh razsežnosti stvarnosti: fundamentalist, individualist, utopist in zoreča oseba. Te štiri tipe pojasni sam (TS, lok. 1586–1570 sl.). Zamislimo si štiri osebe, ki pridejo do razcepa. Odločiti se morajo, ali bodo sprejele, da se nenehno dogaja stvarjenje in nastaja resnično nekaj novega in da smo lahko del tega, ali pa bodo to zavrnil.

⁵ Podobno kakor ne smemo zožiti svojega življenja samo na eno razsežnost, tako moramo po Bellingerju poenostavljeni način razmišljanja nadomestiti s kompleksnim. Prepričan je, da oseba, ki se opira samo na en vir znanja – pa naj bo to Sveto pismo, razum, izročilo ali izkušnja – ni tako intelektualno razvita kakor oseba, ki uporablja vse. Ti štirje viri kažejo na štiri različne vidike človeškega življenja. Če ne vključimo vseh štirih, dobimo izkrivljeno podobo stvarnosti, človeka in kot posledica tega pravilnega načina življenja.

Dve osebi (imenujmo ju 1A in 1B) odbija negotovost in to zavrnete ter se odločita za bolj statično obliko bivanja. Drugi dve osebi (2A in 2B) pa to sprejmeta in se odločita za bolj dinamično obliko bivanja. Nato prvi dve osebi nadaljujeta pot in prideta do naslednjega razcepa, ko se morata ponovno odločiti: 1A se odloči za pot sprejemanja družbeno »predobstoječih« oblik bivanja, ki se jim posameznik pasivno prilagaja, 1B pa izbere pot, ki zahteva od posameznika veliko samozatrjevanja in osredotočanja na svoje lastne potrebe, a to gre na račun zanemarjanja drugih, družbe in Boga. Tudi drugi par pride do novega razcepa: 2A se odloči, da bo prevzel pobudo in nadzor nad dogajanjem stvarjenja. Začne ga (nasilno) prilagajati svoji viziji o tem, kakšne bi morale biti stvari (v prihodnosti). Nasprotno pa 2B ubere pot, ki pomeni priznavanje, da je Bog Stvarnik vsega in da človek ni stvarnik, ampak je lahko »le« božji sodelavec. 2B je ponižna oseba in poskuša slediti vodstvu in »navodilom« »od zgoraj«, da bi lahko našla svoje (pravo) mesto v sodelovanju z Bogom in s kontinuiranim božjim delovanjem. Ob teh razcepah in opcijah, ki se tam odpirajo, Bellinger izriše štiri psihološke osebnostne tipe, ki jih lahko opazimo v modernem svetu in ki jih lahko predstavimo v naslednji razpredelnici.

	Oseba zavrača nenehno dogajanje stvarjenja (in njegovo negotovost) v prid bolj statični obliki bivanja, za katero misli, da jo lahko nadzoruje		Oseba sprejema dogajanje stvarjenja in se odloči za dinamično obliko bivanja	
	1A	1B	2A	2B
Čustveno zadržanje	Pasivnost	Samoafirmacija	Aroganca	Ponižnost
Psihološki tip	Fundamentalist	Individualist	Utopist	Zoreča oseba
Časovno središče gravitacije	Preteklost	Sedanjest	Prihodnost	Polnost časa

Tabela 1: Bellinger, *TS*, lok. 1584–1603

5. Antropološka celota in Bellingerjev izvirni prispevek

Omenjene tri razsežnosti stvarnosti so osvetljene v krščanski tradiciji na mnoge različne načine (vključno s Kierkegaardovimi tremi sferami eksistence). Potemtakem to, kar govori Bellinger, ni prav izvirno. Kar pa vendarle je izvirno, je, prvič, kakor sam pravi, vztrajnost in trdovratnost, s katero opazuje in povezuje te razsežnosti in njihove razne osvetlitve, in drugič, njihova aplikacija na moderne oziroma sodobne fenomene, kakor so marksizem, stalinizem, nacizem, sodobni individualizem, fundamentalizem, 11. september itd. Te tri razsežnosti so leče, ki nam omogočajo, da jasneje vidimo korenine zla in nasilja.

Bellinger želi te razsežnosti navpičnega, vodoravnega in individualnega povezati v eno vseobsegajočo in kompleksno antropološko celoto tako, da bi bila naša podoba te celote, ki je realna stvar, jasnejša.

6. Tri razsežnosti pri Kierkegaardu⁶

6.1 Napačne interpretacije Kierkegaarda

Ponavadi je rečeno, da Kierkegaard govori o stadijih eksistence. Tako se na primer tudi naslov Kierkegaardove knjige *Stadier på Livets Vej* (ali po drugem pravopisu *Stadier paa Livets Vej*) pogosto prevaja s temi besedami.⁷ Vendar pa, žal, prevesti *stadier* kot *stadiji* sugerira, da je Kierkegaard imel v mislih razvojno-psihološko razlago. Toda to ni res. Te razsežnosti, religiozna (navpična), etična (vodoravna) in estetska (časovna tirnica posameznikovega življenja), so vedno z nami. Zato je bolje govoriti o sferah eksistence ali »razsežnostih« stvarnosti (kakor jo doživlja človek).

Kierkegaardov opus, teze, stališča, razlage itd. so seveda zelo zahtevni in zapleteni in kot takšni pomenijo težak razlagalni zalogaj. To dokazuje dejstvo, da celo zelo sposobni interpreti, ki so vložili kar veliko naporov v študij Kierkegaardovih besedil, ta besedila razlagajo napačno in da je zato veliko nasprotnih in celo protislovnih, razlag: na primer za nekatere je Kierkegaard profašistični avtor (denimo za Györgya Lukacsja (Lukacs 1969)), za druge (kakor je tudi Bellinger sam (Bellinger 1992; 2001; Žalec 2013)) pa najbolj antifašističen itd.

6.2 Neupravičeni očitki individualizma, korenine zla in kaosa in načini njunega premagovanja

Zgled neupravičene, pa vendarle zelo pogoste kritike, naslovljene na Kierkegaarda, je očitek individualizma (na tej podlagi pa je bil nato razglašen za neuporabnega misleca).⁸ Toda to je daleč od resnice, saj kritiki spregledujejo pomembne distinkcije. Ponavadi poudarjajo samo, da je Kierkegaard zagovarjal posamičnika in da je zavračal množico. Vendar pa pri tem, kot prvo, spregledujejo njegovo razlikovanje med pravo, resnično socialnostjo in množico, in kot drugo, Kierkegaard ni imel posamičnika za končni cilj, ampak za moment in pot do resnične, pristne socialnosti (TS, lok. 580–583). Množica je človeška socialnost v skvarjeni obliki. Množica je posledica upora proti Bogu in upiranja duhovni rasti. Da bi postal posamičnik, mora človek zapustiti sfero množice in postati moment (pozitivne) duhovnosti, za katero so značilne ljubezen do Boga, ljubezen do sebe in ljubezen do bližnjega (TS, lok. 580–591).

Kot evidenco v prid tej interpretacij lahko navedemo malce daljši odlomek iz Kirkegaardovega dela *Dejanja ljubezni*.

»Današnji človek si na moč prizadeva, da bi se rešil vseh vezi, tudi najbolj koristnih, še posebej pa bi se rad v čustvenem odnosu do drugega otresel

⁶ Kierkegaard v svojih besedilih seveda o teh treh razsežnostih ne govori ravno z Bellingerjevimi izrazi, vendar pa so kljub temu v njegovem delu navzoče in zato menimo, da jih lahko koristno uporabimo pri predstavitvi in zavrnitvi napačnih interpretacij Kierkegaarda. Obenem pa nam takšen način predstavitve (napačnih) interpretacij Kierkegaarda dodatno osvetli izvore napačnih (psihopatoloških) stanj človeka vzdolž treh osi.

⁷ Na primer v angleščino kot *Stages on Life's Way* (se pravi kot stadiji na življenjski poti) (Kierkegaard 1988).

⁸ Za zavrnitev tega očitka prim. TS, lok. 570–572 sl.; Hall 1985; tudi Žalec 2013, 351.

naveze z Bogom in ga pregnal iz slehernega svojih bivanjskih trenutkov. Zdi se nam, da bi hoteli v odnos ljubezni uvesti nekaj novega, za kar ima sicer zastarelo Sveto pismo prav dober izraz, ko govori o ljudeh, ki se učijo svobode, »kot da v svetu Boga ni«. /.../ In tako nas je naša predrznost pripeljala do zaključka, kjer se smisel človekovega bivanja izkaže ali kot velik vprašaj ali kot velika zmeda. Vprašajmo se, kaj je postava, kaj zahteva od človeka. O tem naj bi razsojali ljudje. Kateri ljudje? In tu se začena zmeda. /.../ Da bi prav zastavil svoje dejanje, bi se moral vsak posameznik poučiti »pri drugih«, kaj in kako veleva Postava, in ti drugi bi za nasvet znova vprašali »druge«. Če gledamo tako, potem človeško bivanje ni drugega kot en sam ljubi izgovor. In to naj bi bil veličastni pohod človeštva, njegovo veliko, neprimerljivo podjetje? Postavka »drugega« je kot lepa pravljica, a na pravljični podlagi, na podlagi lažnega alarma, ne obstaja nobena Postava. /.../

S čim lahko primerjamo nečisto situacijo, ki smo jo pravkar opisali? Lahko bi rekli, da z uličnimi izgredi? Morda se tega izraza zbojimo, češ, ali ne pridejo časi, ko se celotno človeštvo prične obnašati tako, kot sledi iz našega opisa, in se zatorej obotavljamo, da bi naravnost povedali, da gre tu za izgred proti Bogu? Ali pa naj velja kot pravilo morale, da nepravilno postane pravilno, šele kadar ga izvaja množica ali kar vsi? Takšna razlaga bi bila zgolj ponovitev zamisli oziroma pomanjkanja zamisli pri izgredih, to se pravi pri izgrednikih, ki naj bi sami presojali, kar jim naroča Postava, namesto da to stori Bog; in kdor na to pozablja, ne samo da v samem sebi dviga upor proti Bogu, ampak pri tem pomaga tudi drugim, tako da izgredi končno prevladajo. /.../ Glejte, smisel, resnica in stvarnost našega bivanja se uresničujejo le tedaj, če bomo vsi in vsak zase na *enem* mestu, da tako rečem, odprli dušo božji besedi in tej besedi vsak zase in vsi hkrati rekli *da*. /.../ Če je tako, potem je naše bivanje trdno, saj ga je zakoličil Bog, s tem pa je odstranjena tudi vsaka zmeda, ker vsak posameznik ne začne z »drugim« in zato tudi nima nanj kaj prevračati, pač pa začne z božjo navezo, sam v njej stoji in hkrati tudi na daleč zbija tisto veliko pretvezo, ki je začetek upornišva.« (Kierkegaard 2012a, 152–156)

Po Bellingerju »opis« v tem odlomku čisto jasno ustreza stanju sodobnega sveta, za katerega sta značilna navpični upor proti Bogu in kaos kot posledica. Način, kako premagati takšno situacijo, je samo to, da posamezniki sami, »neposredno«, vzpostavijo pravi odnos z Bogom in potem neposredno sledijo njegovim »zapovedim«. (TS, lok. 614–617)

Oglejmo si še neki drug odlomek, tokrat iz Kierkegaardovega dela *Z vidika mojega pisateljstva*.

»Množica – ne ta ali ona, sedanja ali minula, množica običajnih ali izbrancev, bogatašev ali revežev itn., marveč razumljena po pojmu – je neresnica, ker množica ali ne pozna nobenega obžalovanja in je povsem neodgovorna ali pa v posamezniku vsaj oslabi odgovornost, ki jo prenese na frakcijo. /.../

Sleherni posameznik, ki pobegne v množico in se tako strahopetno izogne temu, da bi bil posamičnik /.../, prispeva svojo porcijo strahopetnosti k »strahopetnosti«, ki je: množica. Vzemite najvišji primer, zamislite si Kristusa – in ves človeški rod, vse ljudi, ki so bili kdaj rojeni in ki to še bodo; toda situacija je posamična, vzemite, da je posameznik sam z njim na samotnem mestu, vzemite, da mu gre posameznik naproti in mu pljune v obraz; nikdar ni bil, pa tudi ne bo rojen človek, ki bi imel tak pogum ali bi zmožel tolikšno nesramnost; to je resnica. Toda potem postane množica; potem dobi pogum za to – strašna neresnica!« (Kierkegaard 2012b, 140–141)

Evidentno je, da je bil Kierkegaard zelo kritičen do (družbeno-socialnih) odnosov, ki izražajo iz odtujitve Bogu.

6.3 Glavna Bellingerjeva poanta, »bolezen za smrt« in Kierkegaardov pogled na tri razsežnosti: upor proti Bogu, upiranje klicu k rasti in množica je neresnica

Bellinger opozarja, da je Kierkegaard razumel svet kot sfero stvariteljske dejavnosti Boga (TS, lok. 348–351). Kierkegaard je zelo resno vzel trditev o božjem stvarjenju sveta in njegovih bitij z govorjenjem. Glavna Bellingerjeva poanta je, da je osrednji moment pri Kierkegaardu odnos med Bogom in človekom, med božjim klicem človeku, naj raste, naj postane sebstvo pred Bogom – zrela oseba, ki jo gibljejo in vodijo vera, upanje in ljubezen –, in človekovim odgovorom na ta klic. Ta rast ali postajanje vključuje tudi bolečino. Ljudje različno odgovarjajo nanjo. Nekateri se ji poskušajo izogniti in se oglušijo za božji klic. Kierkegaard imenuje tako stanje oziroma zadržanje in njemu ustrezni način življenja »bolezen za smrt« (Kierkegaard 1987).

Oglejmo si Kierkegaardov pogled na defekte v treh razsežnostih (TS, lok. 644–646):

1. navpična razsežnost – upor proti Bogu;
2. sebstvo – upiranje klicu k rasti;
3. vodoravna dimenzija – množica je neresnica.

6.4 Medsebojna povezanost ljubezni do Boga, do sebstva in do bližnjega (pri Kierkegaardu)

Proces preobrazbe sebstva lahko opišemo, po Bellingerju, s starogrško besedo *áskesis*. Njen izvorni pomen je bil atletske urjenje ali vadba, na primer urjenje za olimpijske igre (TS, lok. 680–683). Vendar pa je bil v zgodnjem krščanstvu ta izraz prenesen v krščanski duhovni kontekst in je veljal za vaje menihov in nun za doseganje večje odprtosti Bogu.

Eno od Kierkegaardovih del ima naslov *Vaje v krščanstvu* (Kierkegaard 1991). Bellinger opozarja, da:

»je danski izraz *Indøvelse*, preveden kot *vaje* ali kot urjenje v zgodnejši izdaji, neposreden ekvivalent od *áskesis*«.

Zatem pa sledi še dodatna pojasnitev:

»Za Kierkegaard je duhovna rast kristološko dogajanje. Mi postajamo posamezniki pred Bogom tako, da se zgledujemo po Kristusu, ki je prototip resničnega sebstva (angl. *selfhood*). Ko ta poanta ni razumljena, kritiki interpretirajo Kierkegaardove komentarje o »posamičniku« iztrgane iz konteksta in ga obtožujejo »individualizma«. Dejansko pa Kierkegaardovo razumevanje tega, kaj pomeni biti posameznik *pred Bogom*, ki resnično ljubi *bližnjega*, kaže, da je končno protisredstvo za sodobni individualizem krščanska *áskesis*.« (TS, lok. 683–692)

7. Tri oblike psihopatologije oziroma blaznosti

Trije vidiki stvarnosti in vprašanja, ki so povezana z njimi – kdo je Bog, kdo smo mi in kaj moramo storiti (v odnosu do drugih) –, so vzajemno povezani z vezmi, ki jih ni moč pretrgati. To pomeni, da ne moremo ločiti enega od njih od preostalih dveh, ne da bi »vstopili v vojno s stvarnostjo«.

Če želimo dojeti sebe kot človeška bitja, brez povezanosti z Bogom in z etiko, potem končamo v blaznosti, tako kakor Nietzsche, če navedemo Bellingerjev zgled (TS, lok. 2668–2270). Če želimo ustvariti »etično« družbo tako, da zavračamo Boga in z zavračanjem svetosti vsakega človeškega življenja, končamo v blaznosti stalinizma. Če želimo biti z Bogom ali slediti Bogu, vendar pa po drugi strani zavračamo svoje sebstvo in sovražimo svoje bližnje, naše soljudi, potem končamo v blaznosti ugrabiteljev letal na 11. september (TS, lok. 2670–2673).

Greh vključuje odtujitev od Boga, upiranje rasti svojega lastnega sebstva in sovražstvo do soljudi (TS, lok. 2621–2624). Pravilno dojetje narave in pomena razsežnosti stvarnosti ter nepretrgljivih vezi oziroma povezav med njimi je ključnega etičnega pomena. Tako na primer na podlagi tega dojetja ugotovimo, da je (instrumentalistično) načelo »cilj posvečuje sredstvo« (filozofska) napaka, ki izvira iz človeške psihopatologije. Ni nobenega namena, ki bi lahko odtehtal etično, kajti etično je neločljivo povezano s pristnim sebstvom in z božjim delom kontinuiranega stvarjenja. (TS, lok. 2673–2675)

8. Sklepna opažanja in ugotovitve: postsekularna kultura in pomen religij(-e)

Morda bi pogled, ki smo ga predstavili v tem članku, lahko na nekoga naredil vtis, kakor da govorimo o neke vrste krščanskem fundamentalizmu. Kot odgovor na takšen morebitni očitok moramo opozoriti na nekatere stvari.

Prvič, ta pogled temelji na Kierkegaardovi misli. Kierkegaardu pa ne moremo, »kljub« njegovi globoki krščanski veri, pripisovati verskega fundamentalizma. Ne, če upoštevamo njegovo ostro kritiko kristjanstva in množice (kot neresnice) (Kierkegaard 2012a; 2012b), zavračanje »poljubnega« mučeništva (nimam pravice,

da bi me drugi ubil(-i)) (Kierkegaard 2009), njegovo poudarjanje pomena posamičnika itd. Še več: pristop (Bellingerjeve) teološke antropologije, ki smo ga tukaj predstavili, nam ravno omogoča razviti globinsko, prepričljivo in koherentno razumevanje fundamentalizma kot oblike malikovanja.⁹

Drugič, vse, kar Bellinger piše – in to temelji na krščanski, pa tudi drugi religiozni, teološki in filozofski tradiciji, na Kierkegaardu, Voegelinu, Girardu itd. –, ni samo združljivo s postsekularnim pogledom oziroma zadržanjem, ki se nam zdi pravilen in obetaven, ampak je pomemben prispevek k temu pogledu. Postsekularna misel se zaveda, da kaka predsekularna kultura ni primerna in življenjska opcija za sodobni svet. Upošteva dosežke razsvetljenstva in v tem pogledu nanjo lahko v nekem smislu gledamo celo kot na njegovo »nadaljevanje«. (Ošljaj 2015) Vendar pa, po drugi strani, zavrača vse oblike plitkega in v nekem smislu naivnega, sekularizma, ki je omalovažujoč ali pa celo sovražen in fobičen do stare modrosti in religij(-e) in do dosežkov predsekularne kulture. Če resnično želimo gojiti mir, človečnost, dialog, spoštovanje do vsakega človeka, do drugega (kot drugega) itd., se moramo (ponovno) (na)učiti resnično spoštovati presežnost vsake osebe in sveta.¹⁰ Dober način za doseganje tega so pristne religiozne prakse.¹¹

Reference

- Auden, Wystan Hugh.** 2011. *The Age of Anxiety: A Baroque Eclogue*. Princeton: Princeton University Press.
- Bellinger, Charles K.** 1992. Toward a Kierkegaardian Understanding of Hitler, Stalin, and the Cold War. V: George B. Connell in C. Stephen Evans, ur. *Foundations of Kierkegaard's Vision of Community: Religion, Ethics, and Politics in Kierkegaard*, 218–230. New Jersey: Humanities Press. Ponatisnjeno v: Bellinger 2010.
- . 2001. *The Genealogy of Violence: Reflection on Creation, Freedom and Evil*. New York: Oxford University Press.
- . 2010. *The Joker Is Satan and So Are We: And Other Essays on Violence and Christian Faith*. [S. l.]: CreateSpace Independent Publishing Platform.
- . 2015. *The Trinitarian Self: The Key to the Puzzle of Violence*. Izdaja Kindle.
- Bertoncel, Mojca.** 2011. *Nedolžna žrtev: izbrani svetopisemski odlomki, miti in obredi v luči mimetične teorije Renéja Girarda*. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Girard, René.** 2006. *Gledam satana, ki kakor blisk pada z neba*. Prev. Vesna Velkoverh Bukilica. Ljubljana: KUD Logos.
- . 2011. *Grešni kozel*. Prev. Slavica Jesenovec Petrovič in Borut Petrovič Jesenovec. Ljubljana: Teološka fakulteta.

⁹ »Kar imenujemo »fundamentalizem«, je proizvod tega stanja duhovne motnje, ki ustvarja malika tako, da iznajde poljubno in nasilno podobo Boga.« (TS, lok. 2586–2588)

¹⁰ Kakor je zapisala Luce Irigaray: »Da te pri(po)znavam, pomeni, da te ne morem (s)poznati niti v misli niti v mesu.« (Irigaray 2004, 8)

¹¹ Iz povedanega je že razvidno, da je preučevanje religij(-e) zelo pomembno za doseganje zgoraj omenjenih vrednot. Pomen preučevanja religij(-e) za doseganje dialoga in miru je izrecno poudaril tudi Hans Küng: »Nobenega miru med narodi. / Brez miru med religijami. / Nobenega miru med religijami. / Brez dialoga med religijami. / Nobenega dialoga med religijami. / Brez raziskovanja temeljev religij.« (Küng 2007, xxiii) Te besede se po eni strani kar pogosto navajajo, po drugi strani pa se njihov pomen prevečkrat spregleda oziroma ne upošteva: v družbenih, v političnih in v gospodarskih razpravah in praksah, žal pa celo v znanstvenih raziskavah in besedilih s področja humanistike in družboslovja ne. Upajmo, da se bodo tudi v tem pogledu stvari spremenile na bolje. Ta članek vsekakor poskuša dati k temu svoj skromni prispevek.

- Hall, Ronald L.** 1985. Language and Freedom: Kierkegaard's Analysis of the Demonic in *The Concept of Anxiety*. V: Robert L. Perkins, ur. *International Kierkegaard Commentary: The Concept of Anxiety*, 153–166. Macon: Mercer University Press.
- Irigaray, Luce.** 2004. *Key Writings*. London: Continuum.
- Janez Pavel II.** 2005. *Spomin in istovetnost: pogovori na prelomu tisočletij*. Prev. Tone Hočevar. Celje: Društvo Mohorjeva družba; Celjska Mohorjeva družba; Celovec: Mohorjeva; Gorica: Goriška Mohorjeva družba.
- Kierkegaard, Søren.** 1987. *Bolezen za smrt: krščanska psihološka razprava za spodbudo in prebujanje; Trije spodbudni govori*. Prev. Janez Zupet. Celje: Mohorjeva družba.
- . 1988. *Stages on Life's Way*. Prev. Howard V. Hong. Princeton: Princeton University Press.
- . 1991. *Practice in Christianity*. Prev. Howard V. Hong. Princeton: Princeton University Press.
- . 2009. *Etično-religiozni razpravici*. Prev. Primož Repar. Ljubljana: KUD Logos.
- . 2012a. *Dejanja ljubezni*. Prev. Andrej Capuder. Ljubljana: Družina 2012.
- . 2012b. *Z vidika mojega pisateljstva*. Prev. Primož Repar. Ljubljana: KUD Apokalipsa.
- Küng, Hans.** 2007. *Islam, Past Present & Future*. Oxford: Oneworld Publications.
- Lukacs, György.** 1969. *Razkroj uma: pot iracionalizma od Schellinga do Hitlerja*. Prev. Taras Kermauner. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ošlaj, Borut.** 2015. *Človek, svet in etos: študije o postsekularni filozofiji in svetovnem etosu*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Pavličková, Martina, in Roman Králik.** Vpliv Søren Kierkegarda na delo in ustvarjanje W. H. Audna. Slovenski prevod rokopisa prispevka v angleščini z dne 15. 6. 2015 na 5. mednarodnem simpoziju Miklavža Ocepka v Škocjanu.
- Petkovšek, Robert.** 2011. »Grešni kozel« – ključ do razumevanja človeške kulture. V: Girard 2011, 7–19.
- . 2013. Samomor in genocid v luči mimetične teorije. *Bogoslovni vestnik* 73:377–388.
- . 2014. Nasilje in etika križa v luči eksistencialne analitike in mimetične teorije. *Bogoslovni vestnik* 74:575–592.
- Voegelin, Eric.** 2013. *Nova politična znanost: uvod*. Prev. Niki Neubauer. Ljubljana: Inštitut Nove revije, zavod za humanistiko.
- Žalec, Bojan.** 2013. Globinski izvor genocida in totalitarizma v Kierkegaardovih pojmih tesnobe in stadijev eksistence: zgled nacizma in stalinizma. *Bogoslovni vestnik* 73:349–355.
- . 2014a. Gnostičnost moderne in totalitarizma ter etika spominjanja v luči solidarnega personalizma in misli Erica Voegelina. V: Mateja Čoh Kladnik, ur. *Revolucionarno nasilje, sodni procesi in kultura spominjanja: zbornik prispevkov z znanstvenega posveta*, 130–143. Ljubljana: Študijski center za narodno spravo.
- . 2014b. Ljubezen kot enost mnogoterega: kierkegaardovski pogled. *Bogoslovni vestnik* 74:201–213.